
Katya Sander
(Tekst: Matthias Michalka)

*Jeg tror, det er temmelig frugtesløst at forsøge at adskille menneskers effektive udøvelse af frihed, udøvelse af sociale relationer og de rumlige grupperinger, de befinder sig i. Hvis de skilles, bliver de umulige at forstå. Hver især kan kun forstås igennem de andre.**

Michel Foucault

*"De rumlige grupperinger, [folk] befinder sig i" – at navne er gennemgående topoi i Foucaults værk: Hospitaler, museer, badeanstalter, skoler, hjem, sindssygeanstalter er alle steder, hvor man kan reorganisere rationaliteten af en udførlig konstruktion af det, der kan ses. De er alle rum med en konstrueret synlighed. Vi er omgivet af rum, som hjælper til med at danne beviserne på de måder, hvorpå vi ser os selv og hinanden. Hvor vi "bor", hvordan vi indretter os, hjælper således med at afgøre hvem og hvad, vi tror, vi er – og derfor involverer det vores frihed.**

John Rajchman

Katya Sanders tre videoinstallationer, *Double Cinema*, *What Is Capitalism?* og *Exterior City* åbner for nye perspektiver på de mange indbyrdes forbindelser mellem arkitektoniske, visuelle og sproglige former for kommunikation og udøvelsen af magt. I deres konstruktion såvel som i deres indbyrdes samspil muliggør disse tre værker indsigt i subjektets rumliggørelse, synlighedssystemer og repræsentationsparadokser, og dermed modvirker de fastlæggelser og disciplinsformer.

What is Capitalism? forbinder spørgsmålet om det, der i mellemtiden er blevet et altfavnende og stort set naturaliseret økonomisk og socialt system, med en demonstrativ påvisning af måden hvorpå dagligdags (kommerciel) tv-kommunikation eller ikke-kommunikation nu finder sted. Vi ser en journalist midt i et tilsyneladende endeløst prærielandskab, som beder forbigående om en definition på kapitalisme. Den rumlige situation i videoen, i en forstand et optisk udtryk for de økonomiske relationer, overføres direkte til installationens beskuere. Væggene på højre og venstre side af projektionen, som går ned til gulvet, er spejklædte, således at billedets rum og det faktiske rum, videoen vises i, muterer og danner et uendeligt hyperrum, der omgiver beskuerne. På en baggrund af en omsluttende økonomisk og medie-orden virker subjektet først frataget enhver form for rumlig orientering eller mulighed for selvpositionering. I denne visuelle arkitektur dukker muligheden for at distancere sig kun op kortvarigt: Midt under interviewene vrister korte monokrome billedsekvenser beskuerne væk fra det uendelige landskab og ændrer projektionens rum til en lyserød kasse, et virtuelt medierum hvor den rumlige situations konstruerede natur kan erfares. Noget lignende sker hen imod slutningen af interviewet: En familie, hun netop har udspurgt, går ud af billedet med interviewerens mikrofon og opløser dermed sammenhængen mellem lyd og billede.

Exterior City fokuserer på socialt boligbyggeri, arkitektoniske apparater tegnet på basis af tidligere sociale idealer. Som beskuere følger vi en ung kvinde, som hænger plakater med politisk indhold op på dørene til disse boligmaskiner, og dermed implicit stiller spørgsmål ved de nuværende muligheder for kommunikation og praksis inden for rammen af disse byggede ideologier.

Arkitektoniske konstruktioner og konstruktioner af synlighed dikterer hermed en rumlig orden, hvor adskillelsen mellem indenfor og udenfor, offentlig og privat synes at være blevet opløst.

De langsomme kamerabevægelser og den spredte belysning giver arkitekturen en drømmeagtig, uvirkelig stemning, en virkning som yderligere forstærkes af installationen. Katya Sander viser filmen i et diorama, en visuel arkitektur fra før filmens tid, hvori synsfeltet som i en kukkasse spidser til ind mod skærmen og dermed selv bliver en visuel konstruktion og ophæver forskellen mellem illusionsrummet og det virkelige arkitektoniske rum. Forudsætningen for den totale opløsning af visuelt rum er, at beskuerne placeres og fastholdes korrekt ifølge perspektivets love. Men så snart beskuerne begynder at bevæge sig frit i rummet og, som det er meningen, sætter sig på bænke, som bliver stadigt mindre hen imod skærmen, opløses deres opfattelse i usammenhængende visuelle og fysiske koordinater; kombineret med den viste film har dette en gentagende virkning på arkitekturs og synlighedens sociopolitiske status.

Double Cinema befinder sig imellem de to installationer nævnt herover. Værket er et modificeret filmisk apparat, som refererer til observationsteknikker og filmiske repræsentationsmekanismer. Installationen beskæftiger sig også med de bevidsthedsformende virkninger, som rumlige synlighedskonstruktioner har på forskellige visuelle, rumlige og diskursive niveauer. *Double Cinema* tager udgangspunkt i et fokusgruppeinterview, som de udføres af markedsforskningsinstitutter. I den skarpt separerede overvågningsarkitektur, hvor et mørklagt observationsrum er adskilt fra fokusgruppens interviewrum af et lyd tæt envejs spejl, konfronteres subjektive fortolkninger og billedspørgsmål med økonomiske interesser og forsøg på kontrol. Katya Sander præsenterer dette overvågningsinstruments komponenter og virke, viser, hvordan det er arkitektonisk indlejret i kontormiljøet, og følger fokusgruppen sammen med ordstyreren gennem hele processen, helt op til selve interviewet. Under interviewet er kameraet ikke kun rettet mod de observerede, som det er meningen, men også mod observatørerne. Ydermere er kameraet skiftevis placeret foran og bagved spejlet, hvilket tydeliggøres ved det skiftende lyd niveau.

Dette panoptiske overvågningsarrangement fungerer som magtpolitikudgaven af det klassiske cinematografiske apparat, som også først og fremmest har til formål at opnå sammenhæng og determination, og forbinder institutionelle, fysiske og psykiske mekanismer for at garantere en placering af subjektet, der er så forudsigelig som mulig. Det rum, som Katya Sander fører os ind i, underminerer disse forsøg på flere måder. Hendes projektion er delt i to modsatrettede skærme, som viser forskellige vinkler og rumlige positioner i overvågnings hierarkiske arkitektur, og spiller derudover et lydspor, som igen varierer den fragmentariske visuelle orden. Interviewet med fokusgruppen fører ikke til noget brugbart resultat, og filminstallationens besøgende erfarer heller ikke nogen klare narrative eller reduktionistiske sandheder.

Double Cinema åbner "rummene med en konstrueret synlighed" og viser mekanismerne i det visuelle regime på en facon, som ikke efterlader nogen tvivl om, at vi er underlagt blikket i "verdensteatret", og på samme tid at vores syn er en grundlæggende del af dette teater. Sæderne i denne biograf er opstillet sådan, at beskuerne kan holde øje med hinanden under filmen: Et åbent blik der muliggøres ikke blot af både filmens og biograf rummets rumlige indretning – og som dermed i høj grad tvinger dem

til en udveksling med de andre seere. Åbenheden sikres også af to døre midt i projektorrummet, gennem hvilke *What Is Capitalism?* og *Exterior City* kan ses – andre "rum med en konstrueret synlighed", hvor den diskursive udveksling med andre fungerer som et grundlag for mulig ændring og "frihed".

* John Rajchman, 'Foucault's Art of Seeing,' in: *Philosophical Events: Essays of the 80's*, Columbia University Press, New York 1991, p.82.

Oversat fra engelsk af Steffen Maarup
